

873-179

ANTWOORDNOTA

op hoofdpunten van inspraak en
advies op ontwerp Tweede partiële
herziening Landelijke Beleidsnota
Schelpenwinning (2e Ph LBS)

Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Rijkswaterstaat

ANTWOORDNOTA

op hoofdpunten van inspraak en advies op ontwerp Tweede partiële herziening Landelijke Beleidsnota Schelpenwinning (2^e ph LBS)

31 augustus 2004

1. Inleiding

1.1 De gevolgde advies- en inspraakprocedure

Het ontwerp van de Tweede partiële herziening Landelijke Beleidsnota Schelpenwinning (2^e ph LBS), het Evaluatierapport van de LBS (lit. 1) en de bijbehorende 3 onderzoeksrapporten (lit. 2, 3 en 4), die de tweede aanvulling op het MER-Schelpenwinning vormen, hebben overeenkomstig de Algemene wet bestuursrecht en de wet Milieubeheer een inspraak- en adviesprocedure doorlopen.

Dit houdt in dat de rapporten op de gebruikelijke wijze zijn bekendgemaakt en gedurende de periode 7 mei tot 4 juni 2004 ter inzage hebben gelegen.

Verder zijn de rapporten voor advies toegezonden aan de Commissie MER, het Regionaal College Waddenzee (RCW) en aan de ministeries van VROM en LNV.

1.2 Ontvangen reacties

In het kader van de inspraakprocedure zijn 7 inspraakreacties binnengekomen, namelijk van:

1. Nederlandse Gasunie;
2. Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB);
3. Overlegorgaan Waddeneilanden
4. Schelpenwinbedrijf Van der Endt-Louwerse, mede namens de bedrijven Isoschelp, Endy en Seashell;
5. Coöperatieve Productenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur
6. Waddenvereniging;
7. Stichting De Noordzee

De Commissie MER heeft haar oordeel over de Tweede aanvulling op het MER gegeven in haar rapport van 5 juli 2004. Op 1 juli 2004 heeft een informatief gesprek plaatsgevonden tussen de werkgroep van de Cie MER en Rijkswaterstaat.

Het Regionaal Coördinatiecollege Waddengebied (RCW) heeft in de vergadering van 19 april 2004 de evaluatie en voorgenomen herziening van het schelpenwinbeleid behandeld.

DG Ruimte van het ministerie van VROM heeft bij brief van 15 juni 2004 haar reactie op het ontwerp 2^e ph LBS kenbaar gemaakt.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van deze Antwoordnota worden de zeven inspraakreacties behandeld, in hoofdstuk 3 het oordeel van de Commissie MER en in hoofdstuk 4 de reacties van het RCW en het ministerie van VROM.

2. Beantwoording van de inspraakreacties

De opmerkingen en standpunten uit de inspraakreacties worden hierna per instantie eerst samengevat. Vervolgens volgt een antwoord en wordt geconcludeerd of en zo ja tot welke aanpassing van het beleidsvoornemen dit heeft geleid.

2.1 N.V. Nederlandse Gasunie

De Gasunie verzoekt bij eventuele werkzaamheden rekening te houden met de aanwezigheid van een leiding.

Antwoord:

Volgens de vergunningen mogen geen schelpen worden gewonnen binnen een (veilige) afstand van 500 meter uit in gebruik zijnde kabels en leidingen, welke op kaarten zijn aangegeven.

Conclusie (2.1):

Er is geen aanleiding tot aanpassing van de ontwerp 2^e ph LBS.

2.2 Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)

a.) De ROB wenst een meer uitgebreide aandacht voor cultuurhistorische en archeologische waarden in par. 2.2 en 2.4 van bijlage 2 van de 2^e ph LBS. De dienst wijst op de cultuurhistorische waarde van de gebieden waar ook schelpen worden gewonnen, door de grote concentratie van uitstekend geconserveerde historische scheepswrakken.

b.) Gevraagd wordt om enige toelichting op de vergunningsvoorwaarden ter bescherming van scheepswrakken en welke beschermde wraklocaties (wettelijk of fysiek beschermde) worden ontzien. Gestreefd moet worden om alle bekende wraklocaties met archeologische waarde in situ te behouden, bijvoorbeeld door uitsluiting van de bekende wraklocaties uit de wingebieden en/of door hierover in overleg te treden met de schelpenwinners.

c.) Tot slot wordt aandacht gevraagd voor handhaving van de meldingsplicht van de winners bij het aantreffen van archeologische vondsten.

Antwoord:

a.) Par. 2.2 van bijlage 2 van de ontwerp 2^e ph LBS gaat over cultuurhistorische belangen die een rol spelen bij de keuze van schelpen als bouwgrondstof en gaat niet over cultuurhistorie van bijv. scheepswrakken in wingebieden. De tekst in 2.4.h zal worden aangevuld volgens de strekking in het eerste deel van de brief van de ROB.

b.) In de huidige vergunningen is ter bescherming van scheepswrakken de voorwaarde opgenomen dat indien tijdens het winnen van schelpen voorwerpen worden aangetroffen met vermoedelijk een historisch belang, de winner de winactiviteit ter plekke onmiddellijk staakt en daarvan melding doet aan het ROB. Voorgesteld wordt de locatie met wettelijk beschermde status uit te sluiten van het schelpenwingebied en de overige wrakkenlocaties met archeologische waarde, waarvan een aantal met fysieke bescherming (doek), op de kaart bij de nieuwe vergunningen aan te geven. De schelpenwinners zijn zo beter in staat deze wrakken

te mijden. Dit om mogelijke beschadiging van deze locaties door schelpenwinning uit te sluiten en mede ter voorkoming van schade aan bepaalde onderdelen van de schelpenwinvaartuigen als gevolg van het stuiten op een wrak.

c.) De informatie aan de winners over de wraklocaties en verdere voorlichting zal positief bijdragen aan de uitvoering van de meldingsplicht.

Conclusie (2.2):

De opmerkingen van het ROB geven aanleiding de tekst onder par. 2.4.h van bijlage 2 ontwerp 2^e ph LBS uit te breiden volgens de strekking van dit antwoord.

2.3 Overlegorgaan Waddeneilanden (OOW)

Het OOW vraagt aandacht voor het punt van coördinatie vergunningverlening. Het gaat om vereenvoudiging van vergunningverlening, waarvoor het nodig is dat het rijk met een alomvattende vergunningenaanvraag komt. Dit is van de hand gewezen op grond van onduidelijke en volgens het OOW staatsrechtelijk onjuiste redenen. Het OOW vindt dit een gemiste kans om tot vereenvoudiging van vergunningverlening te komen. Het OOW dringt nogmaals aan op een zo doelmatig mogelijke vergunningverlening.

Antwoord:

Belangrijkste aanleiding voor vereenvoudiging van het vergunningensysteem voor schelpenwinning in het waddenzeegebied is:

- groot aantal per schelpenwinner benodigde vergunningen in het waddenzeegebied: 1 vergunning Ontgrondingenwet, 1 vergunning Natuurbeschermingswet en 4 á 5 gemeentelijke aanlegvergunningen
- wens tot vermindering van administratieve lasten voor overheid en winners

Tegen deze achtergrond is de haalbaarheid verkend om de Dienst Domeinen (ministerie van Financiën) als enige vergunninghouder voor de 3 soorten vergunningen aan te merken, waarna Domeinen de daadwerkelijke winning volgens een vastgestelde procedure verdeelt over de belanghebbende winners en vastlegt in overeenkomsten. De contactgroep schelpenwinning (ambtelijk overleg V&W en Domeinen) heeft de beleidsevaluatie LBS begeleid en in dat kader de haalbaarheid van dit alternatief onderzocht.

De belangrijkste conclusie is dat vergunningverlening aan Domeinen niet exclusief werkt in die zin dat individuele aanvragers een vergunning Ontgrondingenwet (OW) geweigerd kan worden. Het behoort niet tot de beleidsvrijheid om de strekking van de OW en de brede belangenafweging die deze wet vraagt zodanig te beperken dat aan 1 instantie exclusief een vergunning OW kan worden verleend. Daarnaast wenst Domeinen zich tot haar kerntaak te beperken en stelt zich daarbij principieel op het standpunt dat zij niet namens bevoegd gezag publiekrechtelijke belangen in haar privaatrechtelijke overeenkomsten met de winners opneemt.

Het stelsel van de OW brengt met zich mee dat iedere vergunningaanvraag in behandeling moet worden genomen. Een weigering kan niet worden gemotiveerd als "er is exclusief een vergunning OW aan Domeinen verleend". Zoals gezegd behoort het niet tot de beleidsvrijheid van bevoegd gezag om de strekking van de wet te beperken middels beleid. Met andere woorden: een constructie waarbij Domeinen enig en exclusief vergunninghouder is en die het verder regelt met

uitvoerenden (de winners) zou bij wet moeten worden geregeld.

De gewenste vergunningsvereenvoudiging kan worden onderzocht bij de ophanden zijnde evaluatie van de OW, gezien de overtuiging van de betrokken bestuursorganen en andere partijen dat de vergunningsconstructie van de OW aanpassing behoeft of vervangen kan worden door een ander stelsel.

Een eigen inhoudelijke afweging m.b.t. de aanlegvergunningen ten aanzien van de schelpenwinning door de bevoegde gezagen brengt een grote ambtelijke belasting met zich mee. Procedureel wijken de verschillende vergunningen van elkaar af, waardoor coördinatie weinig voordeel zal opleveren. Doelmatigheid moet worden gezocht in het zoveel mogelijk onderling afstemmen op inhoud van de vergunningen.

Conclusie (2.3):

Het voorgaande leidt tot geringe aanpassing in h. 2.8 van de ontwerp 2^e ph LBS ten aanzien van afstemming vergunningen en de toevoeging dat een vereenvoudiging van de vergunningenprocedure zal worden onderzocht bij de evaluatie en mogelijke wijziging van de Ontgrondingenwet.

2.4 Schelpenwinbedrijf Van der Endt-Louwerse

a.) Het bedrijf verzoekt om schelpenwinning op de Westerschelde ook 's nachts mogelijk te maken.

b.) Het bedrijf is niet accoord met een volledig 100% vrije inschrijving en wenst een vast deel per bedrijf.

Antwoord:

a.) Of schelpenwinning op de Westerschelde ook 's nachts mogelijk is, is een onderwerp dat in de beleidswijziging niet aan de orde komt en daar ook niet thuishoort. Dit onderwerp hangt samen met de veiligheid op deze druk bevaren vaarweg en kan aan de orde komen bij de vergunningverlening.

b.) Conform de uitgangspunten bij de wijzigingen in het bouwgrondstoffenbeleid wordt gestreefd naar randvoorwaarden voor een optimaal functionerende schelpenmarkt. Dit is allereerst uitgewerkt in een aanbeveling voor afbouw van het basisdeel van het quotum (deel op basis van gewonnen schelpen in recent verleden). Voor de vergunningperiode 2005-2007 bedragen het vrije deel en het basisdeel conform de ph LBS elk 50%, alleen in de Westerschelde was het vrije deel in 2001 al 75%. Gezien het streven naar een gelijk speelveld voor deelnemers aan de markt wordt aanbevolen om het vrije deel voor de vergunningperiode 2008-2010 te vergroten tot 75%. Voor de periode na 2010 (einde planperiode LBS), volgt een eventuele 100%-inschrijving. Met andere woorden: er is sprake van een zeer geleidelijke overgang naar meer marktwerking, waarop de bedrijven zich tijdig kunnen aanpassen.

Conclusie (2.4):

Het voorgaande geeft geen aanleiding tot aanpassing van de ontwerp 2^e ph LBS. Wel dient te worden vermeld in 3.3.1, dat in de Westerschelde vanaf 2001 het inschrijfdeel reeds 75% bedraagt.

2.5 Coöperatieve Productenorganisatie van de Nederlandse Mosselcultuur

De productenorganisatie is voornemens nieuwe mosselpercelen in de Waddenzee aan te leggen in overleg met het ministerie van LNV. Indien deze belangen zouden worden geschaad door de schelpenwingebieden, dan heeft de mosselsector bedenkingen daartegen.

Antwoord:

Het huidige beleid, dat geen schelpenwinning is toegestaan ter plaatste van mosselpercelen inclusief een veiligheidsmarge rondom, blijft ongewijzigd. Thans komen er mogelijk nieuwe mosselpercelen en worden oude percelen ingeleverd. Op twee locaties zal een nieuw perceel deels in het schelpenwingebied komen te liggen. De oppervlakte van mosselpercelen is echter zeer gering ten opzichte van het zoekgebied voor schelpen. De wijziging van de mosselpercelen in relatie tot de schelpenwingebieden is in juli 2004 besproken tussen de mosselvisserij en de schelpenwinners. De schelpenwinners gaan akkoord met verplaatsing van mosselpercelen, mits de percelen die worden verlaten en aansluiten op bestaand schelpenwingebied zullen worden toegevoegd aan het schelpenwingebied.

Conclusie (2.5):

Er is geen aanleiding tot aanpassing van de ontwerp 2^e ph LBS.

Het schelpenwingebied wordt in het kader van de vergunningen aangepast aan de nieuwe situatie mosselpercelen.

2.6 Waddenvereniging (WV)

a.) De WV is van mening dat het curieus is om de komberging van het Friese zeegat als wingebied toe te voegen, juist nu het winquotum jaarlijks wordt ingeperkt.

b.) De afname van het winquotum in het waddenzeegebied (incl. de buitendelta's) roept de vraag op of de bijstelling naar beneden ook naar rato gevolgen heeft voor het winquotum in het PKB-gebied van de Waddenzee. De WV is van mening dat ook in het PKB-gebied het quotum verlaagd moet worden.

c.) Schelpenwinning tast de morfologie van de bodem aan en is waarschijnlijk één van de redenen dat er geen interessante flora en fauna op een schelpenbank tot ontwikkeling komt. Het gaat om harde substraten die zeldzaam zijn in de Waddenzee. Door alleen schelpenwinning toe te staan in het Marsdiep en het Vlie zou de mogelijk ontstaan onderzoek te doen naar herstel van rijke schelpenbankbiotopen.

d.) Tot slot wordt gewezen op de alternatieven voor de toepassing van schelpen, met name op grote afstand van de winlocaties.

Antwoord:

a.) Friese Zeegat

De toevoeging van de komberging van het Friese Zeegat gebeurt in combinatie met de sluiting van wingebieden (zoekgebieden) in de zeegaten Eierlandsche gat, Zeegat Ameland, Pinkegat en Lauwers-Eilanderbalg. Deze voorgenomen beleidswijziging heeft voordelen in verband met de winbaarheid van schelpen en biedt kans op mogelijk herstel van schelpenbanken als biotoop. In het basisrapport Evaluatie schelpenwingebieden (lit. 3) wordt hier nader op ingegaan onder h. 5.2 en 5.3, mede op basis van een onderzoek naar schelpenbanken als ecotoop (lit. 5). Door

het sluiten van de kombergingen in de oostelijke Waddenzee in 1999, in combinatie met de voorgeschreven spreiding van winning in 2002, is de winbaarheid van schelpen verslechterd. Hierdoor kon een deel van het quotum niet worden gewonnen. De kwaliteit van kleischelpen in de westelijke Waddenzee (Marsdiep, Vlie) is slechter dan in de oostelijke, als gevolg van morene-afzettingen die in de westelijke Waddenzee vrij ondiep voorkomen (lit. 3, h. 3.4). Het heropenen van de komberging van het Friese Zeegat komt tegemoet aan de wens van de winners de winbaarheid en kwaliteit van (klei)schelpen te verbeteren. Hoewel hier max. 10% van het totale quotum mag worden gewonnen, gaat het om een substantiële verbetering van de winbaarheid: van de in de Waddenzee circa 45.000 m³ te winnen kleischelpen per jaar, zou theoretisch 19.000 m³ (zo'n 40%) uit het Friese Zeegat kunnen komen. Dit zoekgebied is dus belangrijk voor de winners. De WV veronderstelt verder dat bij een jaarlijkse vermindering van het quotum het niet ondenkbaar is dat de kom van het Friese Zeegat na een jaar zou worden uitgesloten van exploitatie. Dit is echter onjuist, omdat vermindering van quotum naar rato zal worden verdeeld over de drie zeegaten.

b.) Quotum Waddenzee (PKB gebied)

Het naar beneden bijstellen van het quotum heeft in de ontwerp 2^e ph LBS geen gevolg gehad voor het quotum van de Waddenzee. Achterliggende gedacht hierbij is dat de biologische schelpenproductie hoofdzakelijk plaatsvindt in het PKB-gebied zelf (ca. 75% productie door kokkelschelpen) en dat deze productie groter is dan het (in het beleid) vastgestelde quotum in het PKB gebied van 90.000 m³ per jaar. De gewonnen schelpen in de Waddenzee zijn hoofdzakelijk van fossiele oorsprong en zijn door erosie en stroming naar de wingebieden getransporteerd uit de wadplaten in het PKB-gebied en uit de bodem van de Noordzeekustzone (incl. de buitendelta's). Over de omvang en tijdschaal van deze transportprocessen is vrij weinig bekend. De redenering van de WV, dat niet alleen gekeken moet worden naar de schelpenbron in de Waddenzee maar ook naar de bron in de kustzone, is terecht.

Daarom wordt de ontwerp 2^e ph LBS aangepast, door de toevoeging dat het quotum in het PKB-gebied niet meer mag bedragen dan 50% van het quotum in het totale waddenzeegebied (inclusief de buitendelta's). Dit betekent dat na 2007 ook het quotum in het PKB-gebied omlaag zal gaan. Ten opzichte van de periode 1970-2000, waarin van het waddenzeegebied ruim 60% in het PKB-gebied is gewonnen, is er sprake van een verschuiving van winning in het PKB-gebied naar de buitendelta's in de Noordzeekustzone. Dit is in lijn met het beleid zoals de afgelopen tijd is gevoerd.

c.) Biotopen op schelpenbanken

Zoals reeds beschreven in het basisrapport Evaluatie schelpenwingebieden (lit. 3, h. 5.2.2), blijkt uit onderzoek dat thans geen dichte (practisch geheel uit schelpen bestaande) schelpenbanken in de Waddenzee aanwezig zijn en dat de daarop mogelijke specifieke biotopen ook niet in de Waddenzee te vinden zijn. Dit blijkt ook uit interviews met schelpenwinners, waaruit blijkt dat er zelden schelpen van de oppervlakte van de geulbodem worden gezogen, maar vaak onder het normale wadsediment vandaan. Voor het ontstaan van deze banken is waarschijnlijk een langere tijd nodig. Daarnaast is de garnalenvisserij mogelijk een voortdurende bron van verstoring van aan de bodemoppervlakte liggende schelpenbanken. Alle diepere delen in de geulen waar schelpenbanken kunnen liggen, worden bevist door de garnalenvisserij (nota van toelichting H. 3.2.m, deel 3 Derde Nota Waddenzee).

Nader onderzoek zal worden uitgevoerd in een referentiegebied in de oostelijke Waddenzee onder Rottum. Dit maakt het mogelijk beviste en onbeviste gebieden met elkaar te vergelijken. Er zal dus in de naaste toekomst nauwkeurig bekeken worden of dergelijke ontwikkelingsmogelijkheden bij vrijwaring van garnalenvisserij en schelpenwinning aanwezig zijn. De eerste onderzoeksresultaten worden pas verwacht over ca. 10 jaar. Hoewel het onderzoek onder Rottum nog in de startblokken staat, zijn er wel ideeën over de kansen van schelpbiotopen. Vooruitlopend op de onderzoeksresultaten is in de ontwerp 2^e ph LBS een aantal gebieden gesloten voor schelpenwinning, om het ontstaan (en blijven) van schelpenbanken met als potentie hard substraat voor organismen mogelijk te maken. Op basis van een beschouwing over mogelijk herstel van schelpenbanken als biotoop en vervolgens een waardering van de scenario's ten aanzien hiervan in h. 5.2.3 van bovengenoemd basisrapport, is gekozen voor scenario 2. Ten opzichte van de winscenario's in de periode 1999-2004 is er sprake van een aanmerkelijke verbetering, omdat 174 km² schelpenzoekgebied wordt gesloten en 13 km² zoekgebied in de komberging van het Friese Zeegat wordt toegevoegd. Met het sluiten van drie complete zeegaten voor schelpenwinning ontstaat een gunstiger scenario voor eventueel herstel van schelpbiotopen dan voorheen.

d.) Alternatieven

In de LBS en 2.2 van bijlage 2 van de ontwerp 2^e ph LBS is reeds ingegaan op alternatieven voor toepassing van schelpen als grondstof. Er kunnen veel argumenten zijn om wel of niet te kiezen voor schelpen: milieukundige, technische, cultuurhistorische, landschappelijke en financiële.

Bij toepassing van schelpen op grote afstand van het schelpenwingebied kunnen alternatieven qua duurzaamheid inderdaad hoger scoren door het transport. Dit geldt echter ook qua kosten, omdat een grote transportafstand van schelpen naar plaats van verwerking kostenverhogend werkt en schelpen zich eerder uit de markt prijzen. Economische en milieukundige motieven gaan hier dus min of meer samen. In de praktijk worden schelpen als verhardingsmateriaal voor bijvoorbeeld fietspaden dan ook veel toegepast op de waddeneilanden.

Verwacht wordt dat de markt initiatieven neemt voor het ontwikkelen van alternatieven, als hiertoe aanleiding is op basis van de marktprijs.

Conclusie (2.6):

Aan H. 3.2 van de 2^e ph LBS wordt toegevoegd dat het te winnen quotum in het PKB-gebied van de Waddenzee maximaal 90.000 m³ per jaar is, maar niet meer dan 50% van het totale quotum in het waddenzeegebied (incl. buitendelta's).

2.7 Stichting De Noordzee (SDN)

a.) SDN wijst erop dat in de geen aandacht is geschonken aan Roodkeel- en Parelduikers.

b.) Cumulatieve effecten van bodemberoering, vertroebeling en rustverstoring door schelpenwinning en overige verstoringen zoals kustvisserij en zandsuppleties zijn onvoldoende onderzocht.

c.) Bij andere activiteiten en vergunningen rekening houden met voor schelpenwinning gesloten gebieden.

d.) Aanwijzing Friese Zeegat als winlocatie zou onjuist zijn gezien slechte kwaliteit schelpen, aantasting natuurwaarden en inperking winquotum

e.) De best uitvoerbare wintechniek is niet uitputtend onderzocht, met name ten aanzien van vermindering vertroebeling.

Antwoord:

a.) Toetsing aan Vogelrichtlijn

Er is in de toetsing (2^e ph LBS, bijlage 2, 2.4) aandacht besteed aan duikende vogels en niet aan Roodkeel- en Parelduikers in het bijzonder. Deze twee soorten behoren tot de soorten waarvoor de Noordzeekustzone zich kwalificeert als Vogelrichtlijngebied. Roodkeelduikers worden het hele jaar in Nederland gezien, maar vooral van januari tot april worden langs de kust grote aantallen trekkende vogels gezien. Ze overwinteren vooral op zee en doorgaans in de nabijheid van de kust en pleisteren 's winters vooral langs de Noordzeekust van het waddengebied en het deltagebied. Maar ook op de grotere zoete meren en in plassen in de duinen worden regelmatig Roodkeelduikers gezien. Roodkeelduikers leven voornamelijk van vis die tot op 9 m diepte wordt gevangen. Parelduikers worden vooral in de periode november tot april in kleine aantallen en meestal trekkend waargenomen. Ze prefereren de zoute wateren voor de kust en vooral de Voordelta en de Noordzee ten noorden van de waddeneilanden. Daarnaast komen kleinere aantallen voor langs de Hollandse kust, in het waddengebied en het deltagebied. Parelduikers foerageren vrijwel uitsluitend op vis, die tot op 6 m diepte wordt gevangen. Beide soorten zijn doortrekkers en wintergasten in het gebied en worden verspreid (dus niet in grote groepen) in de gehele kustzone waargenomen, maar vooral in de wat luwe en ondiepe delen. In de toetsing is reeds vermeld dat uit ervaring is gebleken dat de verstoorde zone niet meer dan enkele honderden meters is. Wanneer we dit kwantificeren, dan gaat het om een verstoringsgebied van ca. 0,5 km² (verstoringsafstand 400 m). Uitgaande van 1 permanent aanwezige winzuiger in de Noordzeekustzone is dit 0,04% van het Vogelrichtlijngebied Noordzeekustzone (ruim 1.200 km²) en 0,6% van het zoekgebied in de buitendelta van het Vlie (82 km²), oftewel zeer gering. Daarbij komt dat in de 2^e ph LBS het winquotum geleidelijk afneemt.

b.) Cumulatieve effecten

In de toetsing (2^e ph LBS, bijlage 2, 2.4) is ingegaan op het cumulatief effect van zandhonger in de Waddenzee. SDN wijst op cumulatieve effecten van andere activiteiten (zoals schelpdier- en garnalenvisserij en zandsuppleties) op de (bodem)fauna, door bodemberoering, verhoogde vertroebeling en extra scheepvaartverkeer.

Het accent van de beroepsvisserij in de Noordzeekustzone ligt op garnalen en spisula. Garnalenvisserij is met uitzondering van enkele gesloten gebieden overal in de kustzone en Waddenzee mogelijk, met bijvangst van andere bodem-bewonende organismen als nadelig effect. Schelpdiervisserij in de kustzone vindt plaats op de Spisula-banken die daar soms aanwezig zijn. Net als bij de kokkelvisserij zal daarbij enige sterfte optreden van andere ondiep levende bodemdieren.

De belangrijkste takken van visserij in de Waddenzee zijn op mosselen, mosselzaad, kokkels en garnalen. Kokkels worden voornamelijk uit de bovenlaag van wadplaten gewonnen, in kwetsbare gebieden met een biomassa die vele malen hoger is dan in de diepe geulen en over een oppervlakte die ook vele malen groter is dan bij schelpenwinning. Overigens heeft de regering inmiddels aangegeven de mechanische kokkelvisserij in de Waddenzee vanaf 2005 te willen stoppen.

Zandsuppletie is een vrij nieuwe activiteit (beleid dynamisch handhaven van de kust sinds 1991) die vooral plaatsvindt in de kustzone boven de eilanden. In de periode 1991 t/m 2002 is ca. 33 miljoen m³ zand in de kustzone van Texel tot en met

Ameland gesuppleerd. Zandsuppleties vinden in sterk toenemende mate onder water plaats, in plaats van op het strand. Wanneer er ergens gesuppleerd wordt, dan betreft dat slechts een relatief klein deel van de kustzone en de effecten zijn hooguit enkele jaren merkbaar (lit. 10).

Vaargeulonderhoud op de Waddenzee is een activiteit die qua omvang (ca. 600.000 m³ per jaar) en effecten (ontgraven en terugstorten van sediment) vergelijkbaar is met de schelpenwinning.

Bij schelpenwinning gaat het, in tegenstelling tot bij kustvisserij, om het winnen van dood materiaal en in een beperkt zoekgebied met een geringe biomassa op de bodem. Spisulabanken worden gemeden i.v.m. nadelige effecten op het te winnen product. Het schelpenzoekgebied wordt in de 2^e ph LBS in de Noordzeekustzone verkleind van 365 km² naar 215 km² en in de Waddenzee van 200 km² naar 190 km². De zoekgebieden liggen vanaf 2005 in drie zeegatsystemen, in plaats van voorheen in zes. De daadwerkelijke aantasting van bodemfauna als gevolg van schelpenwinning vindt plaats in een beperkte oppervlakte van jaarlijks max. ca. 3,7 km² in de Waddenzee (lit.2). Zie ook H. 3 antwoord 3.1 en 3.2. In de Noordzeekustzone gaat het om een gebied van ongeveer dezelfde grootte. Het effect van schelpenwinning op vertroebeling is minimaal (zie antwoord 2.7.e-2).

Van verstoring door extra scheepvaartverkeer zoals genoemd door SDN is geen sprake. Naast het schelpenwinvaartuig zelf is er geen scheepvaartverkeer voor schelpenwinning. Er zijn geen storende activiteiten aan boord van het schelpenwinvaartuig en gevolgen voor zeezoogdieren (zeehonden) en vissen beperkt zich tot de winlocatie zelf. Door afstandsbepalingen in de vergunningen wordt verstoring van zeehondenlocaties en vogelconcentraties voorkomen.

Conclusie cumulatieve effecten:

Er is geen sprake van versterking van de (andere) effecten van garnalenvisserij. Van de andere activiteiten zijn effecten van vaargeulonderhoud in de Waddenzee en zandsuppleties in de Noordzeekustzone enigszins vergelijkbaar met die van schelpenwinning. Er is daarbij geen cumulatief effect in die zin dat de toevoeging van de schelpenwinning veel uit zou maken voor het totale effect. De geringe effecten van schelpenwinning nemen nog verder af door geleidelijke afname van het jaarlijks quotum en verkleining en zonering van de zoekgebieden, conform de 2^e ph LBS. Met andere woorden, de beleidswijziging heeft een positief effect ten opzichte van de situatie t/m 2004. De eindconclusies in H. 4 van de 2^e ph LBS blijven ongewijzigd.

c.) Vergunningen andere activiteiten

Andere overheden en departementen die betrokken zijn bij vergunningverleningen voor andere activiteiten in de Waddenzee, zijn op de hoogte van de zonering van schelpenwinning conform de 2^e ph LBS. Overigens dienen in dit kader resultaten van het onderzoek naar ontwikkeling van biotopen op de bodem te worden afgewacht (lit. 1).

d.) Friese Zeegat

Volgens rapport Evaluatie wingebieden (lit. 3) zijn de winmogelijkheden in de buitendelta's en binnendelta's (vlakbij zeegat) van de oostelijke zeegaten (incl. Friese Zeegat) op dit moment slecht.

De slechte winbaarheid in de buitendelta van het Friese Zeegat geldt echter niet voor het verleden: blijkens het rapport Evaluatie wingebieden (lit. 3, tabel blz. 7) is

in de periode 1977 t/m 1999 5% van de totale hoeveelheid schelpen gewonnen in deze buitendelta. In dezelfde periode is overigens niets gewonnen in de buitendelta's van de andere twee oostelijke (nu gesloten) zeegaten. De slechtere winbaarheid in de buitendelta van het Friese Zeegat op dit moment houdt mogelijk verband met de grote morfologische veranderingen in dit gebied als gevolg van de afsluiting Lauwerszee. In de toekomst kan door natuurlijke dynamiek de winbaarheid weer toenemen.

De komberging van het Friese Zeegat is vanaf 1999 voor winning gesloten geweest, maar was daarvoor een wingebied waar schelpen van goede kwaliteit werden gewonnen. In deze komberging is in dezelfde periode 1977 t/m 1999 4% van het totaal gewonnen. In het totale Friese Zeegat dus 9%. Het quotum in het Friese Zeegat mag zowel in de komberging als in de buitendelta worden gewonnen.

De waardering van het Friese Zeegat als indicatie voor geschiktheid van herstel van schelpbiotopen wordt in bovengenoemd rapport lager ingeschat dan de twee andere (gesloten) oostelijke zeegaten (Zeegat Ameland en Lauwers).

Over het belang van het Friese Zeegat voor schelpenwinning, ook bij een afnemende quotum, wordt verwezen naar antwoord 2.6.a (Waddenvereniging).

e.) Best uitvoerbare wintechniek

De opmerking van SDN over de best uitvoerbare techniek om vertroebeling te voorkomen is door de baggeraars (Nederlandse Vereniging van Zandwinners) genoemd op een, d.d. 27 mei 2004 door de SDN georganiseerde, workshop over de toekomstige zandwinning op de Noordzee. De door de SDN genoemde baggertechniek heeft te maken een techniek, waarmee enkele grote zeegaande sleepopperzuigers zijn uitgerust. Hierna wordt eerst ingegaan op de techniek en daarna op het vertroebelingseffect.

e-1) Techniek

Samenvatting op de reactie van SDN:

- De door SDN aangehaalde "milieuklep" aan boord van bestaande schelpwinvaartuigen is technisch moeilijk te realiseren en erg kostbaar.
- De overflow bij zandwinning is wezenlijk anders dan de terugstort bij schelpenwinning. Bij zandwinning gaat het om de fijnste fractie (slib) die overboord gaat, bij schelpenwinning om de totale sedimentfractie (meer zand) dus relatief minder vertroebeling.
- Zeker in de relatief ondiepe kustzone is bij schelpenwinvaartuigen het vertroebelingsrendement van een dergelijke techniek lager t.o.v. zandzuigers, die veelal opereren op een diepte > 20 m. De overflow bij de schelpenwinning heeft naast een hogere concentratie ook een kortere afstand tot de bodem dan bij de zandwinning op de Noordzee, zodat de waterkolom veel minder vertroebelt.
- Door toepassing van een steekkop (voorgeschreven in Waddenzee) i.p.v. een sleepkop wordt de vertroebeling nabij de bodem reeds aanzienlijk gereduceerd (geconcentreerde winning).
- Vanwege de geringere diepte waarop schelpenwinning plaatsvindt is de toepassing van een onderwaterpomp op de veel kortere zuigpijp dan bij de zandzuigers niet effectief.

Toelichting:

De schelpenwinning in de Waddenzee vindt van oudsher plaats met steekzuigers. In plaats van de zuigbuis over de bodem te slepen wordt deze in de bodem

gestoken. Voor de Waddenzee met zijn geconcentreerde schelpvoorkomens is de steekzuiger het meest geëigende winvaartuig. Daarnaast veroorzaakt de steekkop minder vertroebeling dan een sleepkop. Voor de Noordzeekustzone ligt de voorkeur vanwege de veiligheidsaspecten bij de sleephopperzuiger zoals ook in gebruik bij zandwinning. Schelpenwinvaartuigen zijn uitgerust met een scheidingsinstallatie voor het scheiden van het zand van de schelpen en met een lopende band voor het beladen van het beun van het schip. Ontwikkelingen die plaatsgevonden hebben bij de (nieuwere en grotere) zandzuigers kunnen niet 1 : 1 worden doorvertaald naar de (oudere en kleinere) schelpenwinvaartuigen. Bedoelde ontwikkelingen zijn aanpassingen m.b.t. het over boord vloeien van het arme mengsel (fijn zand en veel water) via de overflow. Deze methode van lozen wordt wel bestempeld als "milieuklep" in het onderwaterschip. Het is duidelijk dat bij de veelal kleinere, oudere schelpenwinvaartuigen een dergelijke constructie nagenoeg niet is te realiseren. Bovendien zorgt het terugleiden van het mee gewonnen zand (via de zeefinstallatie en een goot langs de scheepshuid) naar de relatief ondiepe waterbodem in de Waddenzee en kustzone voor een veel kortere en geconcentreerdere vertroebeling dan bij de grote zandwinvaartuigen op de Noordzee. Verplaatsing van de uitmonding van terugstort van zand naar de onderzijde van het schelpenwinvaartuig zou ook betekenen dat meer sediment direct in de gezogen winput terug kan komen en er kans bestaat op het terugvloeien van dit sediment naar de mond van de zuigbuis (wat uiteraard niet de bedoeling is).

Gelet op bovenstaande is de toepassing van de door SDN aangehaalde "milieuklep" aan boord van een schelpenwinvaartuig als best uitvoerbare techniek niet in een eerder stadium meegenomen. Bovendien is een dergelijk ingreep aan boord van een schelpenwinvaartuig zeer kostbaar. Eigenlijk is dat alleen bespreekbaar als sprake zou zijn van de bouw van een nieuw schelpenwinvaartuig.

e-2.) Vertroebelingseffect

Over de vertroebeling en de verspreiding van het zwevende stof in het water als gevolg van schelpenwinning zijn volgens het Vervolgonderzoek Schelpenwinning (lit. 6) in de literatuur geen gegevens gevonden. Wel is informatie aanwezig over vertroebeling bij zandwinning en bagger- en stortactiviteiten. Uit onderzoek naar zandwinning blijkt dat uitstralende effecten door vertroebeling zeer lokaal zijn en bovendien kunnen deze effecten door vissen en garnalen vermeden worden. Hieronder wordt nader ingegaan op deze materie. Eerst wordt ingegaan op de ecologische effecten van vertroebeling in het algemeen, daarna wordt een schatting gemaakt van de omvang van de extra vertroebeling door schelpenwinning bij gemiddelde omstandigheden.

In enkele onderzoeken (lit. 7, 8 en 9) wordt ingegaan op de effecten van het baggeren en het storten van baggerspecie. Tijdens het baggeren en storten kunnen sedimentwolken/-pluimen ontstaan. De grootte van het gebied, waarover het sediment verspreid kan worden, kan oplopen tot een paar kilometer en is afhankelijk van de grootte en richting van getijdenstromen en van de grootte en samenstelling van het sediment. Gesuspendeerd sediment kan een concentratie hebben van 100-tallen mg/l in de nabijheid van de lozing, afnemend naar 10-tallen mg/l op ruime afstand van de stortlocatie.

Er is een negatief effect van een toename in concentratie op de primaire productie (fytoplankton), vooral in het voorjaar of in de zomer. Dit effect is afhankelijk van de grootte van het gebied, de mate waarin de lichtdoordringing in het water wordt

belemmerd, en de tijdsduur van de verhoogde concentratie.

Een toename in concentratie maakt de Waddenzee ook minder aantrekkelijk voor vissoorten als haring, sprat en spiering. Er is echter geen grenswaarde voor de zwevend-stof-concentratie bekend waarboven de kieuwfunctie van vis wordt geschaad. De meeste vissen kunnen relatief hoge zwevende stofgehalten overleven. Platvissen zijn bijvoorbeeld nog bestand tegen gehalten van rond de 10.000 mg/l. Bovendien hebben vissen de mogelijkheid gebieden met een extreem hoge vertroebeling te mijden. Dit laatste geldt ook voor krabben en garnalen. Er wordt dan ook niet verwacht dat de schelpenwinning meetbare effecten oplevert bij de in het gebied verblijvende vissen, krabben en garnalen.

Voor een schatting van de omvang van de extra vertroebeling door schelpenwinning wordt uitgegaan van een hoeveelheid sediment van 2 miljoen m³/jr die opgezogen en gestort wordt. Deze hoeveelheid is gebaseerd op een hoeveelheid schelpen van 200.000 m³/jr en het gegeven dat het sediment gemiddeld 10% schelpen bevat.

Deze hoeveelheid kan worden gezogen door 1 winzuiger met een capaciteit van 500 m³/uur en een massalozing van 200 kg/sec gedurende 11 uur per etmaal. Het sediment wordt geloosd in een waterdiepte van ca. 10 m en zal zich in de breedte verspreiden over ca. 50 m (waargenomen bij het baggeren volgens de rainbow-methode). Er van uitgaande dat geloosd wordt in stromend water met een snelheid van 0,5 m/s, vindt de lozing plaats in een debiet van $0,5 \times 10 \times 50 = 250 \text{ m}^3/\text{s}$. De concentratieverhoging op de plaats van lozing is dan gelijk aan $200/250 = 0,8 \text{ kg/m}^3$ ofwel 800 mg/l. Dit is een aanzienlijke verhoging van de achtergrondconcentratie van de Waddenzee/Noordzeekustzone, die gemiddeld 20 tot 50 mg/l is. Overigens kunnen van nature ook concentraties tot ca. 1.000 mg/l voorkomen. Door bezinking en menging zal het effect van een verhoging snel afnemen met de afstand tot het lozingspunt. De afstand waarop de verhoging minder dan enkele 10-tallen mg/l bedraagt, is waarschijnlijk ca. 1 km. Dit is sterk afhankelijk van de korrelgrootte van het sediment. Voor zand is het wellicht enkele honderden meters en voor slib enkele kilometers. Bij schelpenwinning bestaat het teruggebrachte sediment hoofdzakelijk uit zand. Al met al wordt een gebied van max. ca. $1 \text{ km} \times 50 \text{ m} = 0,05 \text{ km}^2$ beïnvloed. Stopt de lozing dat is het effect snel verdwenen (in enkele 10-tallen minuten).

Om de ernst van de omvang van het gebied met vertroebeling te beoordelen wordt de ruimtelijke schaal van een zeegatsysteem genomen. In het zeegat van het Vlie ter grootte van ca. 750 km² (waar de meeste schelpenwinning plaatsvindt) resulteert het winnen van het quotum schelpen door 1 winvaartuig in een relatieve verstoring van $0,05/750 \times 100\% = 0,007\%$. Wanneer we relateren aan alleen het gebied in het Vlie beneden GLW, dan gaat het om 0,012%.

Conclusie vertroebeling:

Gezien de lage percentages van beïnvloeding en de geringe effecten op zichtjagers en vissen is het niet zinvol verder onderzoek te verrichten naar de extra vertroebeling en extra technische maatregelen te nemen ter vermindering van de vertroebeling. Het effect is minimaal en niet significant.

Conclusie (2.7):

Bodem(fauna)verstoring, vertroebeling en rustverstoring door schelpenwinning hebben ecologisch gezien geen significant effect op de schaal van een zeegatsysteem of geulareaal in de Waddenzee.

De verstoringen zijn zo klein (kleiner dan of ongeveer gelijk aan 1%) dat ze ook geen rol spelen bij cumulatie van effecten. De beleidswijziging heeft een positief effect ten opzichte van de winsituatie t/m 2004.

De opmerkingen van SDN geven aanleiding de tekst onder par. 2.4, 2.5 en 3 van bijlage 2 (toetsing natuurwaarden) van ontwerp 2^e ph LBS iets uit te breiden.

De eindconclusies blijven echter ongewijzigd.

3. Oordeel over het MER van de Commissie MER

De Commissie is van oordeel dat **de essentiële informatie in de tweede aanvulling op het MER aanwezig** is. In de aanvulling op het MER zijn over het algemeen op een heldere wijze de (onderzoeks)resultaten beschreven. De commissie plaatst op een aantal punten kanttekeningen bij de informatie uit de tweede aanvulling op het MER en geeft hierop een toelichting. Dit zijn echter geen essentiële tekortkomingen.

Hierna volgen de inhoudelijke behandeling van de aanbevelingen en kanttekeningen van de Cie MER.

3.1 Ecologische effecten

a.) Het uitgraafgedrag van de diverse soorten bodemfauna onder de teruggestorte laag sediment bij schelpenwinning is afhankelijk van de watertemperatuur. De Cie gaat er daarom vanuit dat de sterfte in het winterhalfjaar hoger zal zijn dan nu in het rapport is verondersteld.

b.) Omdat veel bodemfaunasoorten meerjarig zijn en door rekening te houden met grote verschillen in broedvalsucces van schelpdieren, is het aannemelijk dat een volledig herstel van de bodemfauna – in termen van diversiteit in leeftijdstructuur en populaties – niet binnen 1 jaar kan plaatsvinden. Hierdoor is sprake van een zekere cumulatie in de tijd waardoor het aangetaste areaal meer zal zijn dan aangegeven.

De Cie constateert in dit verband een discrepantie in de tekst ten aanzien van het voor lange tijd sluiten van wingebieden.

c.) Het beeld dat de geulen arm zijn aan bodemfauna is vooral gebaseerd op oude gegevens. Feitelijke informatie over de huidige situatie ontbreekt. De Cie beveelt aan om gericht bodemfaunaonderzoek in de wingebieden te gaan uitvoeren.

Antwoord:

a.) Uitgraafgedrag bodemfauna:

Het is juist dat sterfte van bodemfauna afhangt van de temperatuur. Bij lage temperaturen zal er minder snel zuurstofloosheid ontstaan doordat het water dan meer zuurstof kan bevatten en doordat er minder zuurstofverbruik is door bacteriën. Dat is gunstig voor overleving bij plotselinge bedekking, maar tegelijkertijd neemt de snelheid waarmee een dier zich kan uitgraven ook af. Er zijn aanwijzingen dat per saldo de kans op sterfte bij lage temperaturen groter is dan bij hoge temperaturen. Waarschijnlijk geeft de uitworp van zand tijdens schelpenwinning daardoor 's winters meer sterfte dan 's zomers.

De voornaamse voorkomende soorten in geulen zijn het Nonnetje (*Macoma balthica*), de Zandzager (*Nephtys hombergi*) en soms ook andere, als Amerikaanse zwaardschede (*Ensis directus*), Wapenworm (*Scoloplos armifer*) en de Tere platschelp (*Abra tenuis*). Deze horen alle tot de soorten die zich relatief goed kunnen uitgraven

Van deze soorten is *Macoma* een typische koudwatersoort, die juist bij wat lagere temperaturen nog goed functioneert. Het is dan ook waarschijnlijk dat de gegeven sedimenthoogte voor *Macoma* (10 tot 25 cm) kan gelden als een gemiddelde waarde voor een heel jaar, terwijl de andere soorten 's winters minder kans op overleving hebben. Uit experimenten van Mauer (geciteerd in Bijkerk, 1988) blijkt dat de sterfte van enkele wormensoorten bij 5-10 °C ongeveer twee maal zo groot is als bij 20 °C. In de monding en de buitendelta's van de zeegaten fluctueert de zeewatertemperatuur 's zomers ongeveer tussen 18 en 20 °C, en 's winters tussen 3

en 4 °C. Het is niet bekend bij welke temperaturen de waarnemingen over ontsnapping van bodemdieren zijn gedaan, maar veel laboratoriumproeven vinden niet gekoeld plaats, en veel waarnemingen worden in het werkbare seizoen gedaan, bij watertemperaturen tussen 10 en 20 °C. Daardoor zou de gemiddelde sterfte over het hele jaar mogelijk ongeveer 1,5 maal zo groot kunnen zijn als aangegeven. Deze redenering gaat alleen op wanneer er het hele jaar door schelpen worden gewonnen. Uit de opgaven van wingegevens per maand blijkt dat inderdaad het geval te zijn.

Ten aanzien van de totale sterfte is het nog van belang te vermelden dat in het rapport over de schelpenwinputten (lit. 2) bij de berekening van het areaal waar bodemfauna wordt aangetast, is uitgegaan van een 'worst case'-scenario met veel, relatief kleine winputten. Geconcludeerd wordt in het rapport dat bij in de praktijk grotere putten een deel van het sediment teruggestort wordt in delen van de put die even eerder zijn gezogen. De geschatte grootte van het aangetast oppervlak door put en terugstort zal dan samen kleiner zijn. Met andere woorden: tegenover een lagere uitgraafsnelheid in de winter staat een geringere bodemverstoring door de grotere winputten in de praktijk (dan mee gerekend in het onderzoek). Verderop onder b.) wordt dit nader toegelicht.

b.) Hersteltijd bodemfauna

In het rapport over schelpenwinputten (lit. 2) is opgenomen dat "Enkele maanden na een nieuwe broedval van kort levende dieren een normale fauna kan worden aangetroffen. Voor langer levende soorten duurt dit herstel enkele jaren."

De constatering van de Commissie dat een volledig herstel van de complete bodemfaunagemeenschap binnen 1 jaar niet aannemelijk is, is terecht. De voornaamste lang levende soort die in geulen voorkomt is het Nonnetje. Nonnetjes kunnen 10 jaar oud worden. Zulke oude exemplaren zijn vrij zeldzaam, maar exemplaren van een jaar of 7 oud worden regelmatig aangetroffen. Het eerste herstel ontstaat door vestiging van jonge exemplaren van bijna een jaar oud in maart- april, en van exemplaren van enkele maanden oud in de zomer. Nonnetjes van 1 en 2 jaar zijn tevens de meest talrijke jaarklassen, doordat er na hun vestiging in de geulen geleidelijke sterfte optreedt. Herstel van een populatie met een ongeveer 'natuurlijke' leeftijdsopbouw duurt in principe totdat enkele van die jonge dieren weer 7 jaar oud zijn geworden. Qua aantallen en biomassa is al veel eerder sprake van (grotendeels) herstel, omdat zulke oude dieren veel minder vaak voorkomen dan jonge.

De verschillende wormsoorten die van belang zijn in geulen leven veel korter. De generatieduur van *Nephtys hombergii*, die 2-5 jaar oud kan worden bedraagt 2 à 3 jaar. Een jaar na schelpenwinning zullen er weer jonge exemplaren zijn (als larf meegevoerd met het water), nog een jaar later zijn deze dieren al vrij groot maar nog niet volwassen, en nog een jaar later is er weer een voortplantende populatie aanwezig. Voor de diverse van belang zijnde wormsoorten geldt echter dat ze actief kruipen door het zand en dat door uitwisseling met omliggende gebieden al binnen een jaar geen verschil meer waarneembaar is tussen een gebied waar schelpen zijn gewonnen en de omgeving daarvan.

Het totaal overziend mag aangenomen worden dat 1 à 2 jaar na schelpenwinning al weer een vrij normale biomassa aan bodemdieren aanwezig kan zijn, mede ook door immigratie van volwassen wormen, maar dat volledig herstel per soort verschilt, afhankelijk van de generatieduur van die soort. Voor wat betreft de

biomassa zal er dus enige cumulatie in de tijd plaats vinden en voor wat betreft de leeftijdsopbouw zal er een langer durende cumulatie in de tijd optreden. Dat laatste geldt vooral voor Macoma.

Net als bij de omvang van de sterfte door bedekking (antwoord a.) is hier tegelijkertijd sprake van een verzachtend effect, dat ontstaat wanneer grotere winputten worden gebruikt dan in het onderzoek zijn gebruikt. Daardoor is er ook wat betreft de hersteltijd niet een te rooskleurig beeld gegeven van de effecten op de bodemfauna.

Nadere toelichting:

In het rapport schelpenwinputten (lit. 2) is benadrukt dat uitgegaan wordt van kleine winputten, zoals in de studie onderzocht (h. 6.2). De totale oppervlakte aangetast areaal bodemfauna is bepaald op 3,7 km², uitgaande van de relatief kleine winputten. In het onderzoek is gerekend met putten waaruit ca. 200 m³ schelpen per put gewonnen zijn. In de praktijk hebben we meestal te maken met grotere putten (zie voorgaand punt a.). Uit een verslag van een interview met een schelpenwinner kan worden geconcludeerd dat een omvang van een winput waaruit ca. 15.000 m³ schelpen gezogen zijn niet ongebruikelijk is. Ook black-box gegevens geven aan dat de schelpen in vrij geconcentreerde gebieden worden gewonnen en niet verspreid over veel kleine putten. De windiepte is beperkt tot 4 meter onder de geulbodem. De berekening in het rapport is een "worst-case". De praktijk zal gunstiger uitpakken voor de bodemfauna. De aangetaste bodemoppervlakte van een klein aantal grote putten is echter vele malen kleiner dan bij een groot aantal kleine putten met dezelfde totale inhoud, als gevolg van de flauwe taluds van een put. De bodemaantasting bij grote putten wordt nog kleiner, doordat relatief veel van het teruggestorte bodemsediment (zand) in de pas gezogen put terecht komt, waar de bodem en de bodemfauna reeds is verstoord. Indien we rekenen met een reële putgrootte van ca. 15.000 m³ schelpen, wordt de jaarlijks morfologisch aangetaste oppervlakte ca. 1,0 km² in plaats van de in het rapport (lit. 2) berekende 4,2 km², oftewel 0,3% in plaats van 1,4% van het geulareaal beneden NAP – 5 m.

De conclusie dat niet meer dan ca. 1,2% van het areaal bodemfauna beneden NAP – 5 m wordt aangetast blijft ongewijzigd bij een langere hersteltijd van de fauna (dus een zekere cumulatie in de tijd) en een grotere (maar meer reële) putgrootte.

Ten aanzien van de door de Commissie geconstateerde discrepantie (lange tijd gesloten houden van voormalige wingebieden) wordt opgemerkt dat blz. 15 van het Evaluatierapport LBS (lit 1) niet gaat over de nu aanwezige (normale) bodemfauna. Het voor lange tijd gesloten houden van eenmaal gesloten wingebieden gaat om mogelijk ecologisch herstel van biotopen op schelpenbanken (als hard substraat) een kans te geven. Nader onderzoek onder Rottum zou dat moeten uitwijzen (zie antwoord 2.6.c). Het sluiten van schelpenwingebieden in de ontwerp 2^e ph LBS is dus een strategische beslissing die nodig is om in de toekomst beter ontwikkelde hard-substraat gemeenschappen te kunnen verkrijgen.

c.) Bodemfaunaonderzoek

Er is niet veel onderzoek gedaan naar de bodemfauna van de diepere geulen, maar er zijn enkele voorbeelden in de Waddenzee en het Delta-gebied die de relatieve armoede van deze gebieden illustreren.

In het kader van het BOEDE-onderzoek in het Eems-Dollardgebied (lit. 11) is onderzoek gedaan naar zowel de geulen als de platen in de Eemsmond. In de

geulen was slechts een biomassa van 1,4 gram asvrij droog gewicht (AVD) per m² aanwezig, terwijl op de omringende platen gem. 12,6 gram aanwezig was.

In het kader van een effectenstudie naar de aanleg van een olie-gasleiding door de Waddenzee is in 1981 (ongepubliceerd RIN-rapport, 1982) een onderzoek gedaan naar de bodemfauna in de eventueel te doorsnijden geulen en platen. In de geulen van de Lauwers werd gemiddeld over 13 monsterpunten 3,9 gram AVD per m² aangetroffen, op de omringende platen bij de Groninger kust en op het wantij van Rottum (samen ongeveer 20 monsterpunten) gemiddeld 54,9 gram AVD per m². Ook de mond van de Zoutkamperlaag had lage biomassa-waarden; gemiddeld 1,9 gram AVD per m².

Ook de in geulen van de Westerschelde is een zeer arme bodemfauna aanwezig. Volgens monitoring in opdracht van het RIKZ was de biomassa daar in 2003 minder dan 1 gram AVD per m². Door de overwegend zeer dynamische toestand van de omringende platen in de Westerschelde waren die overigens niet veel rijker, namelijk ongeveer 3,5 gram AVD per m².

Geulen die bezig zijn dicht te slibben hebben een veel rijkere fauna. Dat bleek in 1982 in het meer landwaarts gelegen deel van de Zoutkamperlaag. Daar had zich zeer veel slib afgezet na de sluiting van de Lauwerszee in 1969 en in dat slib was de bodemfauna aanzienlijk rijker (circa 50 g AVD/m²). Hetzelfde is het geval in de voormalige toegangsgeulen van de Zuiderzee (Dekker, en recente monitoringsgegevens). Een studie bij Kornwerderzand in 1998 (Essink et al, 1999) liet grote verschillen zien tussen plaatsen met een arme fauna met biomassa's tussen 2,0 en 4,2 g AVD/m², wat rijkere gebieden met biomassa's tussen 16,7 en 25,5 g AVD/m² en heel rijke gebieden die biomassa's hadden tussen 89 en 270 g AVD/m². Die laatste categorie bestond uit mosselbanken.

Uit deze gegevens kan worden afgeleid dat de fauna van de grote geulen in de Waddenzee arm blijkt te zijn, in de orde van 10 maal armer dan de omringende platen, maar dat verder naar binnen toe (landwaarts) en vooral in geulen die dichtslibben een veel rijkere fauna kan voorkomen. Schelpenwinning in de Waddenzee vindt in het algemeen meer naar buiten toe (zeewaarts) plaats, in gebieden met dynamischer en zandiger bodems.

Deze conclusie kent helaas een onzekerheid, samenhangend met de ouderdom van de waddenzeegegevens. Sinds 1980 heeft zich namelijk een exoot (de Amerikaanse zwaardschede) in onze kustwateren gevestigd. Deze soort kan zich in tamelijk dynamische omstandigheden goed handhaven en zou in de geulbodems van dit moment kunnen zorgen voor méér biomassa dan dat rond 1980 mogelijk was. Het is op dit moment echter niet mogelijk/noodzakelijk om in kader van het schelpenwinbeleid deze deels verouderde kennis aan te vullen. Het is niet ondenkbaar dat de waddenzeebeheerder(s) om andere redenen hierover betere gegevens wil hebben. In dat geval zou dat, door het waarschijnlijk geclusterd voorkomen van de Amerikaanse zwaardschede, alleen kunnen in het kader van een groot opgezet onderzoeksprogramma.

3.2 Morfologische effecten

De verstoring in grotere winputten (dan die onderzocht zijn) kan ter plekke aanzienlijk zijn. De Cie wijst hiervoor op de vorige aanbeveling om gericht bodemfaunaonderzoek in de wingebieden te doen.

Antwoord:

De morfologisch aangetaste bodemoppervlakte van een groot aantal kleine putten is vele malen groter dan bij 1 grote put met dezelfde totale inhoud (zie nadere toelichting bij antwoord 3.1.b). Daarom is er ecologisch gezien geen reden de grootte van de winputten te beperken. Beter is een langere opvultijd van de put dan een ½ jaar (uit het onderzoek) te accepteren.

De conclusie, dat de gevolgen gering, lokaal en tijdelijk zijn, is natuurlijk afhankelijk van de schaal waarop wordt gekeken, zoals de Commissie terecht noemt. Het lijkt reëel te kijken naar de schaal van een zeegatsysteem. Wanneer we de bodemfaunaverstoring door 133.000 m³ schelpenwinning relateren aan het zeegat van het Vlie (met het een winquotum van 70% van totaal) en daarbij rekenen met een 5 à 10 x armere bodemfauna in de geulen dan op de platen (afhankelijk van een eventuele toename van de Amerikaanse zwaardschede), dan komen we uit op een relatieve verstoring van de bodemfauna van 0,1 à 0,2%.

Gezien het zeer lage percentage van verstoring kan het effect op de bodemfauna als niet significant beschouwd worden. Daardoor is een extra bodemfaunaonderzoek in de schelpenwingebieden niet noodzakelijk. Overigens is zo'n bodemfaunaonderzoek erg kostbaar, mede omdat de fluctuaties in de bodemfauna zo groot zijn dat langdurig gemeten moet worden om een betrouwbaar beeld van de ongestoorde en verstoorte situatie te krijgen.

Conclusie (3.1 en 3.2):

Bodemfaunaverstoring door schelpenwinning heeft ecologisch gezien geen significant effect op de schaal van een zeegatsysteem of geulareaal in de Waddenzee (kleiner dan of ongeveer gelijk aan 1%).

Nieuw onderzoek naar bodemfauna in het kader van schelpenwinning is in eerste instantie niet noodzakelijk.

3.3 Archeologische waarden

De Cie wijst op op de vragen en suggesties van de ROB ten aanzien van het beschermen van historische scheepswrakken.

Antwoord:

Zie 2.2.

3.4 Overige punten

a.) De Cie adviseert in te gaan op de keuze voor aanwijzing van het Friese Zeegat als wingebied, in het licht van het afnemend winquotum.

b.) De Cie adviseert het mogelijk optreden van cumulatieve effecten nader te onderbouwen en indien relevant nader te onderzoeken.

Antwoord:

a.) Friese Zeegat
Zie 2.6.a

b.) Cumulatieve effecten
Zie 2.7.b

4. Overige reacties

4.1 Regionaal Coördinatiecollege Waddengebied (RCW)

- a.) *Het Overlegorgaan Waddeneilanden (OOW) vindt het een gemiste kans dat niet is gekozen voor een vereenvoudigde vergunningenprocedure en ziet hiertoe wel mogelijkheden. De afspraak wordt gemaakt opnieuw te overleggen.*
- b.) *De Stuurgroep Waddenprovincies (SWP) is van mening dat onderzoek naar alternatieven gestimuleerd moet worden en dat winning in de kleine geulen in het Friese Zeegat niet kan worden toegestaan i.v.m. natuurbelang.*

Antwoord:

- a.) Vereenvoudiging vergunningen (OOW)

Zie antwoord 2.3. Het voorgenomen vervolg overleg heeft niet plaatsgevonden.

- b.) Alternatieven en winning in kleine geulen (SWP)

Voor alternatieven voor schelpen als grondstof wordt verwezen naar antwoord 2.6.d.

In het algemeen blijkt dat effecten door schelpenwinning op bestaande natuurwaarden minimaal zijn. Het voorgenomen wingebied in de kleinere geul het Gat van Schiermonnikoog is van het grotere wingebied in de hoofdgeul van het Friese Zeegat gescheiden door een geuldiepte geringer dan NAP – 5 m. Ter voorkoming van grote spreiding van wingebieden zijn elders in de Waddenzee kleinere, losliggende gebieden dieper dan NAP – 5 m in het algemeen niet als wingebied aangewezen. Dit komt ook de rust op het wad ten goede. Aangezien in het Friese Zeegat voldoende mogelijkheid tot winning is in de hoofdgeul Westgat – Zoutkamperlaag – Oort, is het niet erg bezwaarlijk af te zien van openstelling van het Gat van Schiermonnikoog voor schelpenwinning.

Conclusie (4.1.b):

De kaart op bijlage 1 bij de 2^e ph LBS wordt aangepast door het schrappen van de zoekgebieden in het Gat van Schiermonnikoog van het Friese Zeegat.

4.2 Min. VROM, DG Ruimte

VROM is van mening de ontwerp-herziening en de aanvulling op het MER een inhoudelijk toereikende onderbouwing bevatten voor de beleidswijzigingen. VROM pleit ervoor, behalve in bijlage 2 van de 2^e ph LBS, ook in de ontwerp beleidsherziening zelf expliciet uit te spreken dat de kwaliteit van de habitattypen en de soorten niet zal verslechteren als gevolg van de herziening en dat de besluiten geen significante gevolgen hebben voor de instandhoudingsdoelstelling.

Antwoord:

Het advies om de conclusie van de toetsing van het schelpenwinbeleid in het waddenzeegebied aan de Vogel- en Habitatrichtlijn explicieter in de 2^e ph LBS uit te spreken wordt opgevolgd.

Conclusie (4.2):

In de beleids-herziening zullen in H. 4 de conclusies ten aanzien van de toetsing aan de Vogel- en Habitatrichtlijn meer expliciet worden uitgesproken.

Literatuurlijst

1. Evaluatie Landelijke Beleidsnota Schelpenwinning (Van der Meulen e.a., 2004). Rijkswaterstaat Dienst Weg- en Waterbouwkunde, Delft.
2. Opvulsnelheid, gedrag en effect van schelpenwinputten in de Waddenzee (Schans, Mulder, De Vlas, 2003). Rijkswaterstaat Directie Noord-Nederland, Leeuwarden.
3. Evaluatie 2002-2004 schelpenwingebieden in het Waddenzeegebied (Nicolai, m.m.v. Mulder en De Vlas, 2004). Rijkswaterstaat Directie Noord-Nederland, Leeuwarden.
4. Schelpkalkproductieberekeningen Waddenzee voor de periode 1969-2003 (De Vlas, 2004). RIKZ, Haren.
5. Schelpenbanken als ecotoop. De fauna van schelpenbanken in de Waddenzee (Dankers, Van Moorsel, 2001). Alterra, Wageningen.
6. Eindrapport Vervolgonderzoek Schelpenwinning (Reijngoud, 2001). Rijkswaterstaat Directie Noord-Nederland, Leeuwarden.
7. Onderzoek naar potentiële stortlocaties voor baggerspecie uit de Eemshaven (Bergs, 1988). Rijkswaterstaat, Directie Groningen (nu: Directie Noord-Nederland, Leeuwarden).
8. Ecological effects of dumping of dredged sediments; options for management (Essink, 1999). *Journal of Coastal Conservation* 5: 69-80.
9. Scoping the assessment of sediment plumes from dredging (John, Challinor, Simpson, Burt, Spearman, 2000). CIRIA Publication C547, ISBN 0 86017 547 2, London.
10. RIACON, Risk Analysis of coastal nourishment techniques (Essink, 1997). RIKZ, Haren.
11. Biologisch Onderzoek Eems-Dollard Estuarium (BOEDE, 1983, publikaties en verslagen, nummer 1, blz. 1-267)

